

Lunds universitet

Institutionen för kommunikation och medier

Kandidatuppsats i retorik, 15 hp

Lex Hult

Med framtid i sikte

- en begreppsorienterad studie av ethos utifrån queerteori

Handledare Tommy Bruhn

Examinator Mika Hietanen

HT 2020

Abstract

I denna uppsats studeras begreppet ethos utifrån queerteori. Uppsatsen fokuserar på hur queera personers ethos, yttrande och agens påverkas av att personen är queer. Genom närläsningar av litteratur och applicerandet av teorin på verkliga och hypotetiska situationer har undersökningen kommit fram till att människors agens begränsas av att deras positioner anses omöjliga eller osynliggörs utifrån normativa föreställningar. I studien framkommer att en retors yttrande är en produkt av både historia, nutid och framtid. Analysen har dessutom visat att människor av säkerhetsskäl väljer att dölja ett queert ethos och i andra situationer konstruera ett ethos som öppet queer. Olika strategier kan användas för att konstruera ett öppet queert ethos, varav några ger fördelar i nuet och andra i framtiden. Studien har visat att i analyser av queera personers ethos kan queerteori appliceras bland annat genom att uppmärksamma returns relation till publiken och hur hen förhåller sig till denna.

Nyckelord: Ethos, queer, retorisk analys, agens, yttrande, normalitet, heteronormativitet

Innehåll

1. Inledning	2
2. Syfte och forskningsfrågor	3
3. Metod	3
3.1. Begreppsorienterad analys.....	3
3.2. Metoddiskussion.....	4
4. Litteratur och material	5
5. Tidigare forskning	6
6. Teori	7
6.1. Ethos	8
6.2. Queer	9
7. Analys	11
7.1. Ethos, yttrande och agens	11
7.1.1. Ett omöjligt ethos.....	11
7.1.2. Med tid i beaktande.....	13
7.2. Strategier.....	16
7.2.1. Ett dolt eller öppet ethos	16
7.2.2. Ett assimilerande eller konfrontativt ethos	17
7.2.3. Analysexempel konfrontativt ethos	21
8. Resultat	23
9. Avslutande diskussion	25
Käll- och litteraturförteckning	28

1. Inledning

Hur påverkas en människas ethos om hen med sin kropp, sitt levnadssätt eller värderingar bryter mot ett samhälles idéer om vad som utgör god karaktär? Att vara ”en god man” har sedan årtusenden tillbaka ansetts viktigt för att kunna övertyga effektivt (Quintilianus, övers. 1922, s. XII, I,1). För att anses trovärdig behöver en talare vara förnuftig, välvillig och ha god karaktär (Aristoteles, övers. 2012, s. 123). Aristoteles framhöll att en talares karaktär till och med kan vara det allra mäktigaste medlet för att övertyga (Aristoteles, övers. 2012, s. 70). Samtida teoretiker har i nya tolkningar av Aristoteles texter argumenterat för att ethos inte handlar om en inneboende medfödd essens, snarare är ethos någonting föränderligt och flytande som formas i den sociala kontext som talaren befinner sig i (Miller 1974 s. 311; Halloran 1982, s. 60; Reynolds 1993, s. 327). Vad som utgör god och moralisk karaktär, förnuft och välvilja kan skilja sig åt mellan tid, plats och grupp. Att ha ethos är att manifesteras de egenskaper som värderas högst i den kultur som retorn talar till och för (Halloran 1982, s. 60).

Idag begränsar samhällets uppdelning i normalt och avvikande människors möjligheter att yttra sig. Av rädsla för bland annat våld och diskriminering väljer queera¹ människor att vara tysta (Cox 2019, s. 6). I olika grupper och samhällen finns system av normer som människor både i tanke och handling förväntas följa (Ahmed 2006, ss. 554, 555; Butler 1990, s. 151). Förväntningar kan handla om att leva i en heterosexuell kärnfamilj, att ha en smal kropp, vit hud eller ta sig fram utan hjälpmedel. Så länge en människa lever upp till dessa förväntningar ses hen som normal och moralisk, men när personen är, gör och tänker i andra riktningar anses hen vara konstig, beklagansvärd och ibland till och med obehaglig (Ambjörnsson 2016, s. 70). Somliga människor kan inte leva upp till de egenskaper och karaktärsdrag som ett samhälle värderar. Andra människor vill inte underordna sig normsystemen.

I denna uppsats kommer jag att utforska hur queera personers ethos påverkas av ett samhälles idéer om normalitet. Detta kommer jag göra genom att använda mig av queerteoretiska perspektiv. Queer innebär att bryta mot normer, att avvika från ett samhälles förväntningar. Inbakat i begreppet finns en kritik och ett ifrågasättande av vad som anses normalt och vem som bestämmer det (Ambjörnsson 2016, s. 16). Genom att rikta blicken mot det påstått normala kan vi synliggöra och aktivt söka förändra de normsystem som legitimerar somliga människor och marginaliserar eller tystar andra (Ambjörnsson 2016, s. 16; Hoogestraat & Glasby 2019, s. 7).

¹ Begreppet queer syftar i denna uppsats på att avvika från vad som i ett samhälle anses vara normalt.

Queerteoretiska perspektiv kan tillämpas av vem som helst, oavsett om egna queera erfarenheter finns eller inte, i avsikt att uppmärksamma förhållanden som har att göra med makt och normalitet (Ambjörnsson 2016, s. 139). Om ethos, såsom samtida teoretiker argumenterat för, behöver förstås i relation till en grups föreställningar om vad som utgör god karaktär, förnuft och välvilja möjliggör queerteori en vidgad förståelse av begreppet. Detta eftersom perspektiven är fokuserade på ett samhälles föreställningar om vad som anses utgöra en normal och godtagbar karaktär respektive vad som anses avvikande och därmed tvivelaktigt (Waite 2016, s. 71; Ambjörnsson 2016, s. 57). Queerteori har både potential att utveckla den teoretiska förståelsen av ethos såväl som bidra till kunskap om hur demokratiska arenor kan göras tillgängliga för fler personer. Studier av queera personers ethos kan dessutom ge oss nya svar på den mer principiella frågan om hur människor framgångsrikt kan föra fram sin mening. Både genom att fungera som ett praktiskt verktyg för att synliggöra queera dimensioner i en publik och genom att bättre kunna förstå de strategier som normbrytande personer använder för att öka sin trovärdighet och handlingsutrymme. Hittills tycks begreppet ethos vara nästintill outforskat utifrån queerteori i det svenska retoriska forskningsfältet. Denna brist motiverar uppsatsen.

2. Syfte och forskningsfrågor

Uppsatsens syfte är att bidra till att utveckla den teoretiska förståelsen av ethos samt undersöka hur queerteori kan fungera som praktiskt verktyg i analyser av queera personers ethos. Mitt bredare syfte är att bidra till utvecklingen av den kunskap som ligger till grund för hur vi i samhället praktiskt utformar och tillgängliggör demokratiska arenor. Detta så att fler människor i framtiden ska ha större möjlighet att göra sina röster hörda. För att uppnå mina syften ämnar jag undersöka och svara på följande frågor:

- *Hur påverkas en persons ethos, yttrande och agens av att personen är queer?*
- *Hur kan queerteori tillämpas för att analysera queera personers strategier?*

3. Metod

3.1. Begreppsorienterad analys

För att svara på dessa frågor avser jag genom en begreppsorienterad analys undersöka begreppet ethos utifrån begreppet queer. En begreppsorienterad analys genomförs genom en konstant interaktion mellan noggrann läsning och reflektion över begrepp och objekt. Analysen kan ses

som en fram-och tillbakarörelse mellan objekt och begrepp i vilken min förståelse av dessa utvecklas simultant (Jasinski 2001, s. 139). Mina objekt är teoretiska texter som berör ethos och queer. Det finns ingen fixerad procedur för hur en begreppsorienterad analys ska gå till. Forskaren har både frihet och ansvar att själv utforma analysen (Jasinski 2001, ss. 139–141). I utrymmet för denna uppsats kommer jag att fokusera på queerhet i relation till heteronormativitet. Jag kommer att läsa en mängd varierande texter som ur olika perspektiv behandlar ethos och queer. För att successivt utveckla min förståelse av begreppet ethos kommer jag flera gånger läsa om texter i relation till de nya perspektiv som jag under processens gång tillägnar mig. Studien kommer att presenteras i form av teoretiska resonemang och analys av både omskrivna verkliga och hypotetiska situationer som människor i vardagen ställts eller kan ställas inför. Genom analys av dessa situationer ämnar jag öka förståelsen för teorin och dessutom synliggöra och påminna om att begreppen som utforskas handlar om människors livserfarenheter. Att översätta teoretiska resonemang till all dagliga erfarenheter och tvärtom kan ha ett potentiellt värde. Det håller kvar begreppen i den vardagliga och verkliga värld som de berör och är skapade för att förklara. Dessa analyser ämnar samtidigt fungera som exempel på hur queerteori kan fungera som kunskapsgrund och som praktiskt verktyg i retoriska analyser av ethos.

3.2. Metoddiskussion

Att begreppsorienterad analys ger forskaren frihet att själv utforma tillvägagångssättet är både dess styrka och svaghet. Nackdelar med begreppsorienterad analys är att den specifika metod forskaren använder inte kan replikeras (Jasinski 2001, s. 139). Olika analytiker når olika slutsatser. Ur ett vetenskapligt perspektiv är detta ett grundläggande problem. Kritikerns subjektiva reflektioner kan inte göra anspråk på sanning. Metoden kan heller inte läras ut eftersom analytikern inte följer någon strikt procedur (Jasinski 2001, s. 139). Samtidigt är det metodens frihet och flexibilitet som möjliggör iakttagelser, reflektioner och slutsatser som skulle kunna gå förlorade i en standardiserad procedur. Framtida analytiker kan inspireras och ta lärdom av tidigare utförda analyser. Metoden kan trots sina vetenskapliga brister fungera som en kraft för att utbilda och hjälpa människor att bli bättre retoriska analytiker och praktiker (Jasinski 2001, s. 140). Forskaren bidrar även till utvecklandet av teorier, vilket är kopplat till utvecklandet av praktiker. Dessutom kan analyser både synliggöra och motverka olika typer av förtryck och orättvisor som existerar i världen (Jasinski 2001, s. 140). Syftet med begreppsorienterad analys är bland annat att skapa förståelse för hur idéer, symboliska strategier och kulturella mönster utvecklas och fungerar (Houston Grey 2009, ss. 341, 342). Med hänsyn till den begreppsorienterade analysens funktioner finner jag, utifrån mitt syfte, metoden vara lämplig.

En kritik som riktats mot retorisk analys är att denna upprättar eller upprätthåller kulturella idéer om vad som är bra och dåligt, vad som är lämpligt och olämpligt, värdefullt respektive oviktigt. Retorisk analys har sagts vara en konservativ och elitistisk praktik vars sociala funktion är att skydda status quo eller de dominanta krafterna i samhället (Jasinski 2001, s. 140). Mina ambitioner är tvärtom denna kritik att synliggöra och ifrågasätta dominerande normsystem i syfte att vi i längden ska kunna nå ett mer demokratiskt samhälle. Jag anser i linje med Ambjörnsson att en queer läsning vill ställas jämsides andra läsningar för att därigenom presentera ytterligare möjligheter att se världen (Ambjörnsson 2016, s. 138). En queer läsning har inte anspråk på att synliggöra någon underliggande sanning. Queer är ett instrument för att få ett bredare perspektiv på hur samhället organiseras och kan synliggöra hur queera moment existerar sida vid sida med majoritetskulturen (Ambjörnsson 2016, ss. 132, 138).

4. Litteratur och material

Jag har valt att undersöka en stor bredd litteratur i syfte att få olika perspektiv på hur queerteori kan bidra till att utveckla den teoretiska förståelsen av ethos liksom fungera som analysverktyg. I litteraturen har främst vetenskapliga artiklar och böcker ingått. Jag har även läst avhandlingar, läromedel och populariserade böcker. För att få en grundläggande förståelse för ethos har jag läst klassiska texter om begreppet samt moderna tolkningar av de klassiska texterna. Främst har jag fokuserat på samtida vetenskapliga artiklar som behandlar ethos utifrån queerteoretiska perspektiv. Central i min analys är artikeln ”A Dialogue on the Constructions of GLBT and Queer Ethos: 'I Belong to a Culture That Includes...’” av Hoogestraat och Glasby (Hoogestraat & Glasby 2019). Denna artikel tillför ett flertal perspektiv och är överförbar till queer och ethos i en svensk kontext. Begreppet queer har främst undersökas utifrån Kornaks avhandling om queerbegreppets användning ”Queer as a Political Concept” (Kornak 2015), samt Ahmeds ”Orientations: Toward a Queer Phenomenology” (Ahmed 2006). Dessa texter ger en bred beskrivning av queer. För att få kunskap om queerbegreppet utifrån en svensk vardaglig kontext har jag även använt Ambjörnssons bok ”Vad är Queer?” (Ambjörnsson 2016). Utöver teoretiska texter har jag i min studie undersökt ett blogginlägg av Transmilitanta Brigaden. Transmilitanta Brigaden är en sammanslutning av queera transpersoner, aktiva i början av 2010-talet (QX 2012; Wikman 2010). Blogginlägget fungerar som analysmaterial i uppsatsen och kommer att presenteras mer utförligt under analysen.

5. Tidigare forskning

Nedan kommer jag att presentera empirisk forskning med fokus på hur människor konstruerar ethos i förhållande till heteronormen. Forskningen uppmärksammar olika förutsättningar som underprivilegerade och avvikande personer har i varierande situationer samt vilka strategier personerna använder för att konstruera ethos. Forskningen syftar ge mig en bakgrundsförståelse för de förutsättningar queera personer har att konstruera ethos och hur människor hanterar dessa villkor. Som kunskapsgrund till min studie vilken fokuserar på queer i en svensk kontext kommer jag dessutom att presentera en statlig offentlig utredning som belyser transpersoners levnadsvillkor i Sverige.

I syfte att skapa förståelse för hur lhbtq+-personer² arbetar, lyckas och överlever på arbetsplatser har Cox genom fem kvalitativa intervjustudier undersökt hur olika homosexuella personer förhåller sig till ”garderoben” på sin arbetsplats (Cox 2019, ss. 8, 11). Alla fem personer är anställda på ett stort företag beläget i USA (Cox 2019, s. 3). Cox påpekar att yrkesverksamma lhbtq+-personer väljer respektive tvingas, helt eller delvis, dölja eller avslöja sin sexuella läggning i olika situationer (Cox 2019, s. 4). Resultaten visar att intervjupersonerna många gånger dagligen ställs inför valet om de ska eller inte ska konstruera ett ethos som öppet queer (Cox 2019, s. 19). Cox drar slutsatsen att lhbtq+-personer genom livet och karriären lär sig att bli högt sensitiva gällande alla sina beslut, implikationer och resultatet av olika erfarenheter. Denna sensitivitet, menar Cox, är queer retorisk agens i praktiken (Cox 2019, s. 19). Lhbtq+-personer måste skickligt och smidigt kunna hantera vilka situationer de än konfronteras med under dagen. De måste lära sig när, hur, för vem och var det är läge att stanna i garderoben respektive komma ut. Att lära sig det, framhåller Cox, kan vara skillnaden mellan att lyckas, att överleva eller att förlora sitt jobb, hem, familj eller mötas av fysiskt och psykiskt våld (Cox 2019, s. 19).

Mral har undersökt kvinnors argumentativa strategier. Även hon menar att personer i maktunderläge utvecklar sensitivitet inför publikens krav och förväntningar (Mral 2003, s. 40). För att bli hörd behöver en underprivilegerad person vara synnerligen lyhörd för mer och mindre subtila gränser för vad som är passande att uttrycka (Mral 2003, s. 47). Mral framhåller att grundproblemet för kvinnliga talare ligger i att det ethos de tillskrivs innan och utanför kommunikationssituationen generellt och principiellt är svagare och mera ifrågasatt, än männens. Detta på

² Lhbtq+ står för lesbiska, homo- och bisexuella, transpersoner, queera personer och personer med andra identiteter och sexualiteter än vad som ryms i lhbtq.

grund av vidareförda stereotyper och mönster av över- och underordning (Mral 2003 s. 38). Således sker kvinnors etablerande av ethos på betydligt annorlunda villkor än mäns val av strategier (Mral 2003, s. 35). Mral har kommit fram till att om en kvinna vill bli hörd och accepterad som offentlig person krävs det även idag specifika förtroendeskapande strategier (Mral 2003, s. 38). Strategier som kvinnor utvecklat genom historien är bland annat att vara dialogiska, att bjuda in till samtal och förmedla, att vara indirekta, lågmälda, icke-aggressiva och förstående (Mral 2003, ss. 46, 47).

2017 publicerades en statlig offentlig utredning om transpersoners³ levnadsvillkor i Sverige. Utredningen undersökte hur transpersoner påverkas av och hindras av samhällets cis- och heteronorm (Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner 2017). Utredningen kom fram till att det är vanligare att transpersoner utsätts för trakasserier, kränkande behandling och diskriminering jämfört med befolkningen i allmänhet. Många transpersoner upplever att de osynliggörs i samhället, exempelvis genom språkbruk som könar och att det saknas möjlighet att ha en juridiskt erkänd identitet som annat än kvinna eller man. Åtskilliga transpersoner har erfarenheter av utsatthet och otrygghet på olika samhällsarenor, så som platser i det offentliga rummet, på restauranger, under resor och vid toalettbesök. Det är vanligare att transpersoner utsätts för fysiskt våld jämfört med befolkningen som helhet (Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner 2017, s. 22).

6. Teori

Nedan kommer jag att presentera teori om ethos och queer som syftar ge läsaren en grundförståelse av begreppen innan de appliceras och undersöks i uppsatsens analysdel. Innan dess kommer jag att kort definiera begreppen yttrande och agens

Termen yttrande syftar i denna uppsats på ett retoriskt yttrande. Ett yttrande är enligt Bitzer retoriskt så till vida att det fungerar (eller ämnar fungera) som ett svar på en retorisk situation (Bitzer 1968 ss. 6, 10). För att en situation ska vara retorisk krävs det att det finns ett problem som går att förändra genom yttranden, liksom en publik som är mottaglig för att skapa förändringen (Bitzer 1968, s. 6). Ett yttrande behöver enligt min definition inte bestå av uttalade ord.

³ I utredningen används trans som ett paraplybegrepp även innefattande intersex-personer och ickebinära.

En retor kan förutom med ord yttra sig genom exempelvis kroppsspråk, blickar, kläder eller tystnad.

Agens refererar till den kapacitet en retor har att agera. Med detta menas retorns möjlighet att yttra sig på sätt som blir erkända eller uppmärksammade av en publik (Kors Campbell 2005, s. 3). Agens beskrivs dels som retorns bruk av medel för att nå ett mål och skulle kunna översättas till handlingskraft, vilken berör retorns förmågor och strategier (Hoff-Clausen, Isager & Villadsen 2005, s. 57). Samtidigt refererar agens till de omständigheter som retorn både konstruerar och konstrueras av. Därmed skulle begreppet även kunna översättas till handlingsmöjlighet, vilket berör den konkreta situationen såväl som hur sociala, institutionella, politiska och kulturella relationer påverkar en persons möjlighet att yttra sig och bli hörd (Hoff-Clausen, Isager & Villadsen 2005, s. 57). När jag använder ordet agens avser jag människors möjlighet att yttra sig på ett sätt som erkänns, förstås eller beaktas av andra. Detta innefattar både handlingskraft och handlingsmöjlighet.

6.1. Ethos

Utgångspunkten i denna uppsats är att en retor behöver uppvisa en god och moralisk karaktär, förnuft och välvilja för att anses tillförlitlig (Aristoteles, övers. 2012, s. 123). Jag utgår i linje med samtida forskare från att ethos inte handlar om en medfödd essens, utan att det klassiska begreppet ethos hänvisar till det sociala sammanhang som retorn befinner sig i (Miller 1974, s. 311; Reynolds 1993, s. 327). Ethos är en komplex uppsättning karaktärsdrag som skapas och erkänns av en grupp (Reynolds 1993, s. 327). Vad som anses utgöra god karaktär, förnuft och välvilja skiljer sig från tid, grupp och plats. För att tillskrivas ett ethos som tillförlitlig och legitim krävs således att retorn uppvisar de egenskaper som värdesätts av den grupp som retorn talar till och för (Halloran 1982, s. 60).

Ethos har genom tiden setts både som en enbart diskursiv konstruktion och som deterministiskt, bestämt utifrån retorns position (Amossy 2001, ss. 3,4). Jag utgår i denna uppsats från att en retors ethos påverkas av retorns position, men att retorn även har möjlighet att påverka vilket ethos hen tilldelas. Ethos ska i denna uppsats förstås som ett dynamiskt växelspel mellan retorns position i samhället och dennes yttrande (Helgesson 2014, s. 276). I analysen kommer jag att använda mig av termerna *inledande*, *diskursivt* och *slutgiltigt ethos*. Detta är begrepp som fungerar som underlag för att undersöka relationen mellan en retors yttrande, dennes samhällsposition och publiken. Jag anser dem användbara för att besvara mina forskningsfrågor.

Ett *inledande ethos* är den bild av retorn som publiken har innan retorn yttrat sig (Amossy 2001, s. 1). Personens institutionella position och den grad av makt som positionen för med sig är en del av detta inledande ethos (Amossy 2001, s. 9). Retorn har under yttrandet möjlighet att förändra denna inledande bild. När retorn yttrar sig skapas ett *diskursivt ethos*. Ett diskursivt ethos är den bild av retorn som konstrueras och tilldelas genom yttrandet (Amossy 2001, s. 20). Detta ethos tilldelas på grundval av hur publiken uppfattar och värderar retorns val och handlingar (Kjeldsen 2008, s. 136). Enligt Aristoteles är det detta ethos som vi ska intressera oss för (Aristoteles övers. 2012, s. 70). Samtida teori har dock uppmärksammat att detta diskursiva ethos behöver förstås i relation till retorns inledande ethos (Amossy 2001, ss. 20, 21). I konstruktionen av ett diskursivt ethos försöker retorn ofta modifiera eller byta ut sitt inledande ethos, om denna bild kan anses negativt påverka möjligheten att övertyga. I andra fall kan retorn använda sig av sitt inledande ethos på så vis att hen endast behöver bekräfta en redan existerande bild som hen anser lämplig för att övertyga (Amossy 2001, ss. 19–21). Som en produkt av interaktionen mellan retorns inledande och diskursiva ethos skapas ett *slutgiltigt ethos*. Det är det intryck publiken har av retorn när denne slutat kommunicera (Kjeldsen 2008, s. 140).

6.2. Queer

Queerteori är ingen enhetlig teori utan innefattar olika perspektiv på kultur, samhälle och identitet, med fokus på föreställningar om vem och vad som anses normalt och avvikande (Ambjörnsson 2016, s. 47). Begreppet queer är en flytande term med många olika betydelser (Kornak 2015, s. 203). Historiskt sett har ordet queer använts som en nedsättande term riktad mot främst homosexuella män, eller för att referera till negativa karaktärsdrag såsom galenskap och värdelöshet (Kornak 2015, s. 1; Sullivan 2003, s. V). Idag har ordet queer för många människor laddats med ny styrkande betydelse och används bland annat för att förklara en identitet eller position (Kornak 2015, s. 1, 4). Ibland används queer som en paraplybeteckning för sexuella minoriteter såsom lesbiska, homo-, bisexuella och transpersoner och ibland som benämning för människor som i största allmänhet faller utanför normen (Ambjörnsson 2016, s. 15, Kornak 2015, s. 1). I min uppsats kommer jag att använda begreppet queer i sin breda bemärkelse. När jag skriver ordet queer menar jag avvikande från normen.

Vad som är norm skiftar mellan tid, plats och grupp (Ambjörnsson 2016, s. 47). Normsystem skapas över tid genom att människor repeterar normativa handlingar, värderingar och positioner (Ahmed 2006, s. 555). Hur vi ska prata, vara, göra, värdera och tro för att anses ha god karaktär

lär vi oss från att vi är barn (Gee 1989, s. 7). Normsystem är både skapade av att de blir följda och följda av att de blir skapade (Ahmed 2006, s. 555). Det går dessutom att både vara och göra queer. Att vara queer kan innebära att ha en tung kropp i ett samhälle där en lätt kropp är norm eller mörk hud i ett samhälle där vit hud är norm. Att göra queer kan innebära att leva med flera olika partners i ett samhälle där tvåsamhet är norm, eller att hylla tunga kroppar genom så kallad fettaktivism, i ett samhälle där sådana kroppar anses spegla en bristande karaktär. Människor anser ofta att det sätt de själva lever är det rätta och att detta levnadssätt utgör en moralisk standard som alla andra borde hålla med om (Warner 2000, s. 4). Att vara, göra och värdera på sätt som går emot samhällets normsystem kan innebära att en person uppfattas som omoralisk och tvivelaktig och därmed inte anses leva upp till de karaktärsdrag som gör en människa trovärdig. Waite menar att moral, god karaktär och etik är farliga termer för queera personer, på så sätt att termerna konstant används emot dem (Waite 2016, s. 71).

Uppdelningen i normal och avvikande inte är en neutral uppdelning, utan bygger på olika tillgång till makt, resurser och tolkningsföreträde (Ambjörnsson 2016, s. 70). Vi är alla i behov av stöd på varierande sätt och vid olika tillfällen i livet. Trots att vi alla i olika form tar emot samhällets hjälp (utbildning, förskoleverksamhet, kollektivtrafik, bostadsbidrag, allmänna vägar) är det bara vissa människor som pekats ut som i behov av assistans och därmed får bära stigmat av att betraktas som funktionshindrade (Ambjörnsson 2016, s. 70). Förutom att tvingas bära ett stigma kan faktumet att en person ses som avvikare också begränsa dennes möjligheter att delta i ett samhälle. En byggnad som är utformad efter människor som kan gå på sina ben kan stänga ute andra eftersom den saknar hiss eller rullstolsramp.

I min uppsats kommer jag att fokusera på idéer om normalitet främst i form av heteronormativitet. Heteronormativitet kan förklaras som ett kulturellt konstruerat normsystem i vilka somliga kroppar, genus och begär görs till naturliga och normala (Butler 1990, s. 151). Inom ramen för heteronormativiteten framställs endast två kön som möjliga: kvinna respektive man (Butler 1990, s. 6, 7, 151). Dessa separeras från varandra som två motsatser (Butler 1990, s. 151). En persons biologiska kön uppfattas utifrån heteronormativiteten som naturligt och givet medan genus ses som den kulturella förståelsen av detta naturliga kön (Butler 1990, s. 6, 7). För att upplevas som begriplig måste en människa kombinera kropp och genusuttryck på rätt sätt. Exempelvis måste en man ha en kropp som kategoriseras som en manskropp och dessutom måste han uppträda enligt samhällets förväntningar på hur en man ska vara, göra och begära (Butler 1990, s. 151). I själva verket går kön och genus inte att skilja från varandra. Genus avser de

språkliga eller kulturella föreställningar i vilka de ”naturliga könen”, man respektive kvinna, skapas och etableras som just naturliga ”prediskursiva” kön (Butler 1990, s. 6,7). Således är både genus och kön språkliga och kulturella idéer.

7. Analys

Analysen är indelad i två olika delar. Första delen syftar främst besvara forskningsfrågan om hur en persons ethos, yttrande och agens påverkas av att personen är queer. Andra delen är främst fokuserad på att besvara hur queerteori kan tillämpas för att analysera queera personers strategier. Att de olika delarna främst syftar besvara varsin forskningsfråga innebär likväl att värdefulla perspektiv till båda forskningsfrågorna kan uppstå i bägge delarna. Analysens resultat kommer att sammanfattas under rubriken ”resultat” innan en avslutande diskussion presenteras.

7.1. Ethos, yttrande och agens

7.1.1. Ett omöjligt ethos

Detta stycke syftar undersöka och synliggöra hur en persons ethos, yttrande och agens påverkas av att personens position anses omöjlig utifrån ett samhälles normsystem. Utforskandet sker genom en hypotetisk situation i vilken retorn söker forma ett ickebinärt ethos, vilket inte tillåts i en heteronormativ doxa. Inom heteronormativitetens ramar är endast två kön möjliga. En människa är antingen en man eller en kvinna (Butler 1990, s. 6,7). En person som faller utanför dessa binära kategorier (som jag hädanefter kommer referera till som ickebinär) innehar alltså en position som anses omöjlig. I sin vardag kan ickebinära personer hamna i situationer då det kan vara nödvändigt att förklara detta omöjliga ethos. Detta kan exempelvis vara i gym, skolor och simhallar i syfte att finna ett lämpligt omklädningsrum. Det kan vara på arbetsplatser eller på släktmiddagar i syfte att få sitt pronomen respekterat. Eller för att övertyga människor om att sluta använda uttryck som exkluderar ickebinära personer, såsom ”mina damer och herrar” eller ”tjejer och killar” när de syftar på alla människor i ett rum.

I konstruktionen av ett ickebinärt ethos krävs att en retor yttrar sig med ord som publiken förstår. Således fungerar det inte i alla situationer att konstruera sitt ethos i termer av genderqueer, intergender, eller ickebinär. Dessa är termer som utan att upprepa idén om att det endast finns två etablerade kön kan förklara returns ethos. För att en sådan strategi ska fungera krävs att

publiken är införstådda med termernas betydelse. Om publiken inte är det faller således returns strategi platt och hen måste formulera om sitt yttrande.

En annan strategi kan vara att konstruera ett ickebinärt ethos i relation till de binära könskategorierna. I termer av att return inte är varken man eller kvinna, att hen definierar sig bortom eller mellan de kategorierna, kan return utifrån heteronormativt språk förklara sitt ickebinära ethos. Return kan göra sig (åtminstone någorlunda) förstådd. Samtidigt repeterar en sådan förklaring heteronormativa föreställningar om att det endast finns två etablerade kön. Return förklarar sin queera position genom att hänvisa till positionerna man och kvinna. Därmed upprätthåller hen positionerna man och kvinna som etablerade. Det leder oss in på vad Wallace och Alexander skriver. De menar att avvikande personer fräntas sin makt att kritisera de dominanta normer och strukturer som gör dem avvikande från första början (Wallace & Alexander 2009, s. 805, 806). Detta konkretiseras i konstruktionen av ett ickebinärt ethos. För att göra sig begriplig kan return genom sitt språk vara tvungen att upprätthålla de heteronormativa föreställningarna om att det finns två naturliga kön. Föreställningar som från första början gör att ett ickebinärt ethos ses som obegripligt. På så sätt fräntas return makten att fullt ut ifrågasätta heteronormativiteten. Formulandet av att hen inte är varken man eller kvinna ifrågasätter förvisso idén om att det endast finns två kön, men bekräftar samtidigt könen man och kvinna som de naturliga och etablerade.

Att en publik begränsar en retors yttranden behöver dock inte handla om medvetna handlingar. Wallace och Alexander förklarar att intention inte är nödvändigt för att upprätthålla heterosexism eller andra normsystem som raderar och marginaliserar människor (Wallace och Alexander 2009, ss. 812, 813). Förtryck och marginalisering kan vara ett resultat av okunskap. En publik som inte förstår termer som genderqueer och ickebinär kan, trots att det inte finns någon intention, omöjliggöra för individer att uttrycka sig med ord som helt bryter mot idén om två separata binära kön. Returns agens och de strategier hen kan välja mellan i konstruktionen av ett ickebinärt ethos, begränsas av idén om att det endast finns två kön, vilket både hen och publiken är formade av. Således begränsas return i sitt yttrande av det faktum att ett ickebinärt ethos inte ses som naturligt, normalt eller ens möjligt i en heteronormativ doxa. För att anses som begriplig utan att behöva använda termer som upprätthåller idén om två naturliga kön behöver en ickebinär retor, i Wallace och Alexanders termer, transformera det språk och de föreställningar som försett hen med ett ethos som obegriplig (Wallace & Alexander 2009, s. 802). För att ett ickebinärt ethos ska ses som lika begripligt som ett binärt måste return utifrån detta perspektiv

förändra ett samhälles föreställningar om att heteronormativa positioner är naturliga och tvingande.

Sammanfattningsvis går att säga att en människa som konstruerar ett ethos som osynliggörs i de normsystem som råder i samhället begränsas i sina yttranden. Eftersom returns ethos anses omöjligt utifrån en strikt heteronormativ doxa förstår nödvändigtvis inte publiken de ord som return kan förklara sitt ethos med. Returns agens begränsas på så sätt att hen måste anpassa sig till publikens normativa föreställningar och språk för att göra sig förstådd. Dessa föreställningar kan return tvingas upprepa för att förklara sitt ethos. Därmed bidrar returns yttrande till att vidmakthålla de föreställningar som från första början begränsar returns agens, i och med att de osynliggör ett ethos som ickebinär.

7.1.2. Med tid i beaktande

Nedan stycke utforskar genom queera perspektiv på tid hur normsystem påverkar queera personers ethos, yttrande och agens. Ahmed menar att normsystem kan tyckas handla om hur vi ska hantera nuet, hur vi i den specifika situationen ska vara, göra, värdera och uppföra oss. Likväl leder de oss även mot framtiden (Ahmed 2006, s. 554). Normsystem skapas och upprätthålls genom repetitioner av normer och konventioner. Det innebär möjlighet att över tid förändra dem, liksom att skapa nya riktningar (Ahmed 2006, s. 570). Om människor repeterar handlingar, normer och konventioner som går i en annan riktning än den utstakade, kan föreställningar om vad som utgör en god karaktär såväl som vem som är moralisk sakteligen förändras. Således kan ett och samma yttrande resultera i att olika ethos tilldelas return, beroende på vilken tid och plats return befinner sig i och vilken doxa som för tillfället är rådande. Enligt Ahmed finns det alltid ett hopp om nya tänkbara framtider, vilka möjliggörs genom att människor avviker från den utstakade linjen (Ahmed 2006, s. 554). Utifrån detta perspektiv är det möjligt att konstruera ett ethos på sådant sätt att det bidrar till att skapa en ny linje, en ny framtid. Detta perspektiv öppnar för möjligheten att det diskursiva ethos som konstrueras i en specifik situation är riktat mot en framtid bortom nuet. Enligt Waite avfärdar ett queert ethos den framtid som samhällets utstakade linjer leder till, den framtid som rådande normsystem skapar. Istället, menar Waite, sträcker sig ett queert ethos efter den oföreställbara, queera, framtiden vilken är full av möjligheter (Waite 2016, s. 86). Detta uppmärksammar oss på att den strategi en retor använder för att konstruera sitt ethos kan vara del i en strategi (eller endast hopp om) att skapa en framtid där hen inte begränsas av att en position som avvikare.

Enligt Aristoteles behöver vi endast intressera oss för de bevismedel som finns till hands, hur en retor konstruerar sitt diskursiva ethos i en specifik situation (Aristoteles övers. 2012, s. 70). Waite menar att vi förutom det som tycks vara tillgängligt i en situation även behöver ta i beaktande vad som framstår som otillgängligt (Waite 2016, ss. 76, 77). Vad som är tillgängligt i stunden kan vara ändligt, dolt, eller reglerat, men det betyder inte att det tillgängliga är det enda som är möjligt (Waite 2016, s. 77). Normsystem med dess tvingande förväntningar kan dölja och begränsa vilka bevismedel och strategier som finns tillgängliga. Exempelvis kan bevismedel i bemärkelse av ord, kroppsspråk, blickar, och kläder tyckas omöjliga och otillgängliga för en retor i en kontext där dessa bevismedel aldrig ses användas av andra. Anledningen till att somliga bevismedel aldrig ses användas kan vara för att de anses omoraliska, oacceptabla eller helt enkelt omöjliga utifrån de normsystem som kategoriserar vårt tänkande. Möjligheten att uppfatta relationer och situationer är starkt beroende av hur vi lärt oss att se. (Ambjörnsson 2016, s. 138) Eftersom vi sedan barnsben fostras att endast se det normativa har vi svårare att uppfatta och uppskatta samhällets queera dimensioner och möjligheter (Ambjörnsson 2016, s. 132). Således kan bevismedel, sätt att handla och vara, upplevas som dolda, trots att de finns tillgängliga, eftersom vi aldrig lärt oss att uppfatta dem.

För att kunna lägga märke till tillgängliga bevismedel som tycks otillgängliga måste vi först lära oss att se de bevismedel som knappt syns (Waite 2016, s. 76). För att göra detta behöver vi enligt Waites resonemang, göra synligt vad som döljer bevismedlen. Detta innebär att sätta under luppen de normsystem som genom historien format människors föreställningar om att somliga handlingar, värderingar och positioner är möjliga och normala och andra omoraliska och omöjliga. Vad som anses omoraliskt och tvivelaktigt kan upplevas som otillgängligt, om syftet är att anses ha god karaktär. Genom att blotta att föreställningar om exempelvis kön och språk är socialt konstruerade möjliggörs nya möjliga sätt att handla, nya framtider (Waite 2016, ss. 76, 77). Exempelvis öppnas positioner bortom traditionella förståelser av kön, genom avslöjandet att de ”naturliga könen” är socialt konstruerade. Waite menar att transvestism är bevismedel som gjorts tillgängliga genom att människor föreställt sig sätt att agera utöver vad som förefallit tillgängligt (Waite 2016, s. 77).

Genom att föreställa sig en framtid utöver den konventionella, kan en människa utöka och tänja på vilka bevismedel som finns tillgängliga. Vad som är möjligt är oändligt, menar Waite. Vad som är möjligt är fantasi (Waite 2016, ss. 76, 77). Hur människor synliggjort bevismedel som varit dolda exemplifieras genom pronomenet *hen*. Utifrån heteronormativa föreställningar som

varit rådande finns endast män och kvinnor (Butler 1990, s. 151), vilka refereras till som han eller hon. Efter att människor hittat på och använt ordet hen om och om igen skapades en ny framtid där ordet hen blivit etablerat i samhället. År 2015 skrevs ordet in i Svenska Akademiens ordlista (Svenska Akademin 2020). Pronomenet och den könsneutrala position det hänvisar till erkändes således officiellt. Genom att blotta att föreställningarna om endast två kön är socialt konstruerade möjliggjordes nya sätt att handla (Waite 2016, ss. 76, 77). Pronomenet hen ger människor agens på så sätt att de kan använda ett ord som många människor idag förstår, för att beskriva ett könsneutralt ethos. Genom inskrivandet av hen i SAOL erkändes också att ett ethos som ickebinär är möjligt, vilket innebär att heteronormativa idéer om att det endast finns två kön (till viss del) övergivits i Sverige. Att ord för positioner som utifrån heteronormativiteten anses omöjliga, såsom hen, uppkommit, visar att människor utökat mängden tillgängliga bevismedel. Det är ett sätt som queera ethos underminerat heteronormativa föreställningar och skapat nya framtider. Genom att bevismedel som dolts av normativa föreställningar gjorts tillgängliga framgår att människors yttranden, människors strategier och de ethos som skapas i ett nu, kan leda till större agens i en framtid.

Förutom att ta hänsyn till framtid argumenterar Glasby för att vi dessutom behöver förstå ethos utifrån historia (Hoogestraat & Glasby 2019, s. 7). Hen argumenterar för att ett queert ethos alltid är fokuserat på hur return över tid blivit skapad och formad till avvikare och att detta ethos både söker synliggöra och underminera de begränsande normsystem som legitimerar en del människor och tystar andra (Hoogestraat & Glasby 2019, s. 7). Queerteori uppmärksammar att en retors yttrande i en specifik situation är beroende av hur hen över tid blivit formad av rådande normsystem. Om vi som forskare både tar historia, nutid och framtid i beaktande kan vi, enligt Waite, sätta press på det givna ögonblicket (Waite 2016, ss. 76, 77). Vi kan synliggöra bevismedel och strategier som utan vidare analys förblir dolda. En returns yttrande kan vara formulerat med en ny framtid i åtanke, eftersom det går att förändra ett samhälles doxa genom att handla, vara och värdera i andra riktningar än de förväntade. Queerteori uppmärksammar att människor genom att konstruera sitt ethos på sätt som går emot samhällets idéer om moral och god karaktär sakta kan förändra vad som anses utgöra egenskaper nödvändiga för att övertyga. Människor kan således förändra vilken status och makt ett queert ethos genererar hos en publik. Ett ethos kan således vara skapat i nuet som ett resultat av historien, men riktat mot framtiden. Return konstruerar sitt ethos i förhållande till hur föreställningar om normalitet (och däri föreställningar om god karaktär och moral) över tid format return. Att titta på en retors ethos i en specifik talakt innebär, utifrån nämnda queerteoretiska perspektiv, att också titta på

föreställningar som över tid formas i det samhälle där retorn finner sin publik, eftersom dessa påverkar både retorns ethos, yttrande och agens.

Sammanfattningsvis, queera perspektiv på tid har visat att en persons agens kan begränsas av att normsystem döljer och framställer bevismedel som otillgängliga. På grund av hur vi sedan barnsben lärt oss att se kan både queera personer och normpersoner i rollen som retor och som retorisk forskare missa att sätt att handla, vara och uttrycka sig är möjliga. Genom att granska ett samhälles normsystem går det att synliggöra vad som dölts. Exempelvis har belysandet av att de två ”naturliga könen” man och kvinna endast är sociala konstruktioner möjliggjort nya positioner, strategier och bevismedel i form av språk. En queer person konstruerar sitt ethos i förhållande till hur föreställningar om normalitet, moral och god karaktär över tid format retorn. Den strategi en person väljer för att konstruera sitt ethos kan vara riktat mot en framtid i vilken retorns ethos inte begränsar hen. Slutligen, att undersöka hur en retors diskursiva ethos konstrueras i en specifik situation innebär att även undersöka hur ett samhälles normsystem över tid påverkat retorn, liksom personens relation till framtiden, eftersom det påverkar både retorns ethos, yttrande och agens.

7.2. Strategier

7.2.1. Ett dolt eller öppet ethos

I en heteronormativ doxa förväntas människor vara cispersoner, heterosexuella och dessutom leva i kärnfamiljekonstellationer (Butler 1990, s. 151; Wallace & Alexander 2009, s. 794). Eftersom heterosexualitet ses som naturligt och tvingande (Butler 1990, s. 151) förväntar sig människor inte att andra praktiserar exempelvis homo- eller pansexualitet, är trans, intersex eller på andra sätt lever ett queert liv. Det förväntas heller inte att sådana queera ethos betonas, eftersom de anses omoraliska, perversa och obegripliga. Detta innebär att queera personer behöver ”komma ut ur garderoben”. Det vill säga öppet artikulera sitt queera ethos för att någon ska uppfatta dem som queera. Annars utgår människor från att de lever ett heteronormativt liv, eftersom det är vad som ses som normalt. Garderoben är dock inte någonting som en person kommer ut från en gång för alla, snarare rör sig människor in och ut ur garderober på olika platser, i olika relationer och vid olika tidpunkter (Cox 2019, s. 6).

Hur och när en retor väljer att konstruera sitt ethos är grundat, inspirerat och influerat av liknande situationer som hen mött och hanterat tidigare (Hoogestraat & Glasby 2019, ss. 11, 12). En retors erfarenheter av att ha blivit formad av de normsystem som verkar i ett samhälle ligger

således till grund för hur hen väljer att artikulera eller dölja sitt queera ethos. Som nämnt i tidigare forskning menar både Mral och Cox att underprivilegierade personer lär sig att uppöva sensitivitet inför alla beslut, implikationer och erfarenheter (Mral 2003, s. 40; Cox 2019, s. 19). När exempelvis nedsättande kommentarer om queera personer yttras i ett jobbmöte eller på en släkträff behöver lhbtq+-individer väga fördelarna mot riskerna av att yttra sig i situationen. För att skydda sig själva, sin eventuella jobbstabilitet eller relation till familjemedlemmar väljer personer att förbli tysta (Cox 2019, s. 6). Genom att vara tyst bibehåller retorn sitt inledande ethos. Eftersom retorn inte yttrat sig och heteronormativiteten förutsätter att människor är cis-personer och heterosexuella går det att anta att det är ett sådant, accepterat, inledande ethos publiken tillskriver retorn. Förutsatt att publiken utgår från att retorn lever upp till heteronormens förväntningar kan retorn genom sitt yttrande välja att upprätthålla denna bild och därmed dölja en del av sin identitet. En retor har i yttrandet kapaciteten att förändra det inledande ethos hen blivit tilldelad och därmed även förändra vilken trovärdighet och makt publiken tilldelar hen (Amossy 2001, ss. 20, 21). I queera personers fall kan det i situationer vara strategiskt att inte förändra sitt inledande ethos, då en förändring kan leda till att hen anses vara mindre moralisk och trovärdig jämfört med om hen förblivit tyst. En strategi queera personer använder är att dölja sitt ethos, med kostnaden av att retorn måste dölja en del av sig själv.

Människor kan också välja att konstruera ett diskursivt ethos som öppet queer. Detta kan göras på olika sätt och fylla olika funktioner. I en del situationer väljer människor att komma ut ur garderoben för att senare kunna vara ute. Detta i syfte att etablera en identitet och politik som blir del av personens framtida inledande ethos (Hoogestraat & Glasby 2019, s. 11). I somliga situationer konstruerar en retor, utifrån detta perspektiv ett ethos som inte nödvändigtvis ämnar skapa största möjliga agens i den specifika situationen. Snarare kan en retor forma sitt ethos i en specifik situation med syfte att det slutgiltiga ethos hen tilldelas ska fungera som ett fördelaktigt inledande ethos i framtida situationer. Det händer dessutom att människor konstruerar ett ethos som endast delvis beskriver de identiteter och positioner som retorn innehar (Cox 2019, s. 4). Genom att välja vad hen vill betona i sitt ethos, om hen vill artikulera endast somliga delar, inget, eller allt av sina queera dimensioner kan retorn antingen konstruera ett starkt avvikande ethos eller ett ethos som gör att hen smälter in i normaliteten.

7.2.2. Ett assimilerande eller konfrontativt ethos

Konstruktionen av ett öppet ethos kan göras på olika sätt. En retor kan strategiskt välja att betona likheterna mellan ett queert ethos och ett normativt ethos i syfte att nå acceptans hos en

normativ publik. Det går också att konstruera ett ethos utan mål att ses som acceptabel och moralisk. Nedan kommer jag diskutera detta utifrån Hoogestraat och Glasbys termer ”gay ethos” och ”queert ethos” (Hoogestraat & Glasby 2019).

Ett gay ethos konstrueras av avvikande personer i syfte att etablera sig själva som normala, ofarliga och ”samma som” en normativ publik (Hoogestraat & Glasby 2019, ss. 9, 10). Människor som konstruerar ett gay ethos söker av normsamhället tilldelas ett ethos som tillförlitlig och legitim (Hoogestraat & Glasby 2019, s. 7). Retorn framställer sig som mindre avvikande än vad hen tror att publiken fått en inledande uppfattning om (Hoogestraat & Glasby, s. 7). I yttrandet omarbetar retorn det inledande ethos som hen tror att hen blivit tilldelad av publiken, för att tilldelas ett diskursivt ethos som ger större fördelar. I relation till en heteronormativ doxa kan detta innebära att retorn väljer att leva monogamt, gifta sig, skaffa barn, leva kapitalistiskt och konsumera (Hoogestraat & Glasby, s. 7). På så sätt kan retorn uppfattas leva upp till idéer om moral och god karaktär. Hen kan trots sin queerhet anses likna normpubliken. Personer som konstruerar ett queert ethos bryr sig i motsats till ett gay ethos inte om att uppträda som, eller vara, normala. Snarare är de engagerade i att kritiskt analysera hur indelandet i normalt och avvikande påverkar människor, liksom att ifrågasätta och skaka om idéer om vad som är normalt (Hoogestraat & Glasby 2019, ss. 9, 10). Ett queert ethos konstrueras genom yttranden som är provokativa och motståndskraftiga. Retorn söker inte legitimering av en normativ publik (Hoogestraat & Glasby, s. 3). Ett queert ethos skiljer sig följaktligen starkt från ett gay ethos i fråga om hur retorn konstruerar bilden av sig själv.

Huruvida en queer retor konstruerar ett ethos som starkt avvikande eller som betonar likheter med normsamhället kommer jag vidare att diskutera. Jag väljer dock att fortsätta utforskandet utan att använda begreppen gay ethos och queert ethos i den bemärkelse som presenterades ovan. En dikotom uppdelning riskerar osynliggöra att en retor till viss del kan söka legitimering utifrån en normativ doxa och till viss del inte göra det. Det är möjligt att avvika från normaliteten i olika grad och med olika konsekvenser. Att kalla ett ethos som söker legitimering för ett gay ethos riktar dessutom fokus på sexuella handlingar och identiteter. Utan att kategorisera ett avvikande ethos i fasta klasser kan vi istället göra utforskandet mer överförbart även till andra former av avvikande. De perspektiv som teorin om gay ethos och queert ethos tillför rör retorns inställning till publiken. För att utveckla våra analyser av hur queera personer (och andra) konstruerar ethos kan vi ställa frågor som berör detta. Vi kan undersöka om retorn söker legitimitet hos en publik som värderar, agerar och är i linje med normativa föreställningar, eller om det är

en queer publik som return söker acceptans hos. Beroende på svaret på denna fråga kommer ethos både att konstrueras och tilldelas på olika sätt och med olika konsekvenser. Frågor om vem en queer retor riktar sig mot öppnar för vidare utforskande av olika avvikande ethos. Oavsett om det handlar om att avvika utifrån sexualitet, identitet, funktion, etnicitet eller annat.

Som tidigare nämnt kan personer som artikulerar ett ethos som öppet queer riskera mötas av bland annat våld, diskriminering och riskera förlora relationer. Ahmed uppmärksammar att somliga personer inte har råd att konstruera ett ethos som uppfattas som alltför avvikande och konfrontativt (Ahmed 2014, s. 153). För somliga människor kan kostnaderna av att etablera ett starkt avvikande ethos vara alltför stora. Som exempel lyfter Ahmed lesbiska arbetarklassföräldrar som kanske inte har råd att hamna utanför gemenskapen och nätverken bland lokala grannar. Därför kan de finna det nödvändigt att leva upp till normativa idéer (Ahmed 2014, s. 153). Att personer lever lesbiskt bryter mot heteronormativa föreställningar om att en familj och ett föräldraskap ska utgöras av en man och en kvinna. För att kunna ta del av gemenskapen och nätverken konstruerar föräldrarna sitt ethos utifrån strategin att andra familjer i grannområdet, trots denna avvikelse, ska uppfatta dem som moraliska, ofarliga och lika dem själva (Ahmed 2014, s. 153). Detta gör föräldrarna exempelvis genom att leva upp till idéer om kärnfamilj och äktenskap.

Huruvida en person söker acceptans eller inte i ett normsamhälle hör ihop med vilken agens hen har. Ahmed skriver "Assimilation and transgression are not choices that are available to individuals, but are effects of how subjects can and cannot inhabit social norms and ideals" (Ahmed 2014, s. 153). Utifrån detta perspektiv är det inte ett val att konstruera eller inte konstruera sitt ethos i syfte att anses leva upp till ett samhälles förväntningar om god karaktär. Det är en effekt av huruvida personen kan och inte kan anpassa sig till ett samhälles föreställningar om normalitet. Att yttra sig i både tal och handling som "vilken familj som helst" kanske inte bara är strategiskt, utan nödvändigt för överlevnad (Ahmed 2014, s. 153). Somliga människor har råd att konstruera ett ethos utan hänsyn till om de kommer anses legitima i normalitetens ögon. Andra har det inte. På så sätt påverkar en retors ethos dennes agens, i form av att en familj exempelvis kan tillåtas vara del av ett grannområdes gemenskap om hen konstruerar ett ethos som en ofarlig och moralisk queer person. Samtidigt påverkar returns agens vilket ethos hen konstruerar, av den anledning att somliga människor inte har råd att konstruera ett ethos som kan ses som omoraliskt och oacceptabelt.

Människor som bryter mot flera olika normsystem, exempelvis både mot vithetsnormer, funktionsnormer och heteronormer kan ha än mindre agens än den som endast bryter mot enstaka normer. Detta uppmärksammar bland annat Butler som lyfter frågan om vem som historiskt sett haft möjlighet och råd att vara öppet avvikande och för vem ett ethos som öppet queer innebär en omöjlig konflikt mellan "ras", etnicitet, religion och sexuell politik (Butler 2011, s. 173). Att bryta mot flera normer, exempelvis både mot vithetsnormer och mot heteronormer kan leda till ökad utsatthet för diskriminering och trakasserier (Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner 2017, s. 255). Risken för negativa och farliga konsekvenser av att konstruera ett ethos som öppet queer begränsar människors agens. Ju fler normsystem en person bryter mot desto viktigare kan det vara att dölja sitt queera ethos eller att konstruera ett ethos som betonar likheter med normpubliken.

En strategi som betonar likheterna mellan ett avvikande ethos och det ethos som i kontexten anses eftersträvansvärt och naturligt kan både vinna fördelar och nackdelar (Wallace & Alexander 2009, s. 794). En position där retorn betraktas vara precis som andra normativa människor är attraktiv, eftersom den direkt svarar på missvisande stereotyper av lhbtq+-personer som perverterade och pedofiler (Wallace och Alexander 2009, 794). Samtidigt är faran i en sådan position att den ofta är ytlig. Den förändrar inte de värderingar, normsystem och institutioner som konstituerar den dominanta kulturen och gör retorn till en avvikare på något djupare plan (Wallace och Alexander 2009, 794). Att homosexuella personer ses som acceptabla *för att* de har samma värderingar som normsamhället är problematiskt för andra queera personer (Hoogestraat & Glasby 2019, s. 4). Ett avvikande ethos som repeterar normsamhällets ideal vidmakt håller det våld som heteronormativa kategoriseringar i goda karaktärer och omoraliska karaktärer utövar (Ahmed 2014, s. 150). När lhbtq+-personer betonar likheterna med heterosexuella personer tystar och bortser de dessutom från väldigt starka skillnader i både sexuella praktiker och erfarenheter, rättigheter och hur de bemöts som andra klassens medborgare (Hoogestraat & Glasby 2019, s. 4). Att konstruera ett ethos som betonar likheter med ett normativt ethos och framställer retorn som ofarlig och moralisk, trots sitt avvikande, kan ge ökad agens för personerna som konstruerar ett sådant ethos. Ett sådant ethos utmanar dock inte de existerande normsystemen i någon större grad och är inte riktat mot en framtid där queera personer som starkt bryter mot exempelvis idéer om tvåsamhet, äktenskap och kärnfamilj tillåts existera utan förtryck. Det ethos som formas påverkar inte bara retorn själv, utan även andra queera personer.

Sammanfattningsvis, för att skydda sig själva, sin eventuella jobbstabilitet eller relation till familjemedlemmar väljer queera personer att förbli tysta (Cox 2019, s. 6). För somliga personer finns inte utrymmet att överhuvudtaget konstruera ett ethos som öppet queer. För andra personer finns agens att konstruera ett öppet queert ethos, men agens existerar i olika stor grad, vilket möjliggör olika strategier. För att exempelvis kunna ta del av de nätverk och den gemenskap som finns i ett grannområde kan en queer familj välja att konstruera ett assimilerat ethos. Genom att framställa sig som lik normsamhället kan personerna trots sin queerhet ses som ofarliga och släppas in i gemenskapen. En sådan strategi kan vinna fördelar på kort sikt och för den enskilda familjen, men bidrar till att upprätthålla de normsystem som starkare marginaliserar personer som på flera sätt avviker från normsamhällets idéer om god karaktär och normalitet. Om agensen finns går det också att strategiskt konstruera ett ethos som starkt bryter mot idéer om normalitet. Ett sådant ethos söker inte legitimitet hos en normativ publik utan är riktat mot att skaka om idéer om vem som har god karaktär och vem som är tvivelaktig. Ett sådant ethos är riktat mot att skapa nya framtider.

I somliga situationer och för somliga människor finns agens att konstruera ett ethos som ifrågasätter och skakar om idéer om normalitet. Acceptans från normsamhället är inte alltid nödvändigt. Dessa strategier är medvetet eller omedvetet riktade mot att skapa nya framtider där queera personer har större handlingsmöjligheter. Ett exempel på en sådan ethoskonstruktion är Transmilitanta Brigadens yttranden (Transmilitanta Brigaden 2010). Nedan följer en analys av Transmilitanta Brigadens blogginlägg.

7.2.3. Analysexempel konfrontativt ethos

Transmilitanta Brigaden är en aktivistisk sammanslutning av queera transpersoner, vilka under tidigt 2010-tal organiserade festivaler, fotoutställningar och ägnade sig åt folkbildning (QX 2012; Wikman 2010). Nedan kommer jag att analysera utdrag ur ett blogginlägg som finns på Transmilitanta Brigadens blogg. Detta blogginlägg, kallat Transmilitanta Manifestet, består av sex olika punkter. Punkt två beskrivs enligt följande:

Heteropatriarkalismens skitkultur är en sexuellt överförbar sjukdom som sprids via den perverterade heterosexuella fortplantningsakten. Denna kultur är i bästa fall skittråkig och ostimulerande för varje tänkande och kännande individ. Och i värsta fall tortyr, slaveri och ett liv i total imperialistisk förnedring. Transmilitanta Brigaden kräver därför

omedelbar sterilisering av samtliga smittbärare av denna kultur, dvs alla heterosexuella cispersoner.

(Transmilitanta Brigaden 2010)

Heterosexuella cispersoner, vilka utifrån en heteronormativ doxa utgör normen för en ideal och begriplig människa (Butler 1990, s. 151) förklaras i blogginlägget vara ”smittbärare” av en ”skitkultur”. Att kalla vad som är norm och ideal i ett samhälle för ”skitkultur” och uttrycka att kulturen i bästa fall är ”skittråkig och ostimulerande för varje tänkande och kännande individ” kan ses som ett ifrågasättande och en omkastning av vilka ethos och positioner som anses eftersträvansvärda. I den samtida västerländska kulturen har heterosexualitet fått status som det naturliga, det som tas för givet (Sullivan 2003, s. 119). Utifrån heteronormativa föreställningar är det ett ethos som heterosexuell cisperson som är eftersträvansvärt och som anses utgöra god karaktär (Butler 1990, s. 151). Människor som avviker från heteronormativiteten demoniseras i negativa termer eller förnekas sin subjektposition (Hoogestraat & Glasby 2019, s. 7). Exempel på hur queera subjektpositioner förnekas i ett heteronormativt samhälle är bland annat det saknas möjlighet att ha en juridiskt erkänd identitet som annat än kvinna eller man (Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner 2017, s. 22). Demonisering i negativa termer kan exempelvis innebära att queera personer ses och refereras till som perversa och omoraliska (Warner 2000, 4). Denna demonisering leder bland annat till att queera handlingar och levnadssätt stigmatiseras och individer tvingas hantera känslor av skam (Warner 2000, ss. 27, 28).

I motsats till hur ett heteronormativt samhälle fungerar ger Transmilitanta Brigaden uttryck för att det är heteronormativa positioner som bör förnekas. De skriver ”Transmilitanta Brigaden kräver därför omedelbar sterilisering av samtliga smittbärare av denna kultur, dvs alla heterosexuella cispersoner”. Som steriliserad försvinner förmågan att fortplanta sig. Således går det ur citatet att utläsa att Transmilitanta Brigaden kräver att en subjektposition som heterosexuell cisperson med fortplantningsförmåga förnekas. I blogginlägget presenterar retorererna även en omvänd syn på moral gällande sexuella praktiker. Transmilitanta Brigaden beskriver den ”heterosexuella fortplantningsakten” som ”perverterad”. I det västerländska samhället är det icke-heterosexuella praktiker som ansetts och anses vara perversa (RFSL 2015). I blogginlägget riktar retorererna tillbaka denna negativt laddade term mot det samhälle som genom historien riktat termen mot queera personer.

Transmilitanta Brigaden konstruerar ett tydligt queert och konfrontativt ethos i blogginlägget. Vid konfrontativ retorik skulle retorn rimligtvis kunna kategoriseras som ovänlig och icke välvillig, kanske anses som aggressiv och konfliktskapande. Konfrontativ retorik kan tänkas bryta mot de förväntningar som finns i ett samhälles doxa. Retorn tar inte på sig den specifika roll som förväntas av hen för att hen ska anses välvillig. Om det dock finns en doxa i samhället i vilken det anses legitimt att försvara sig själv skulle konfrontativ retorik kunna anses acceptabelt, förutsatt att retorn först blivit attackerad. Men om vad som angriper en individ är ett osynligt normsystem, såsom heteronormativiteten, syns det inte att individens konfrontativa retorik är ett försvar och retorn kan tänkas bli tilldelad ett än mindre fördelaktigt ethos än den retor som i uppenbart försvar yttrade sig konfrontativt. Det diskursiva ethos som konstrueras i yttrandet ligger till grund för vilket slutgiltigt ethos retorn tilldelas, oavsett ur vilka förutsättningar yttrandet föds. Konfrontativ retorik, som försvar eller inte kan påverka tilldelandet av slutgiltigt ethos negativt, exempelvis när publiken till synes oprovocerat möts av konfrontativ retorik som får retorn att framstå som icke välvillig. En normperson som inte uppfattar hur heteronormativiteten förtrycker och marginaliserar transpersoner och andra queera skulle potentiellt tilldela Transmilitanta Brigaden ett lägre värderat ethos jämfört med en person som ser att blogginlägget är en reaktion på ett förtryckande system.

Samtidigt kan konfrontativ retorik verka positivt för tilldelandet av ethos. För andra queera personer kan det vara bekräftande och befriande att se andra känslomässigt eller starkt uttrycka sig om de normer och linjer som gör våld mot dem själva. Exempelvis så som görs i Transmilitanta Brigadens manifest: ”Heteropatriarkalismens skitkultur är en sexuellt överförbar sjukdom som sprids via den perverterade heterosexuella fortplantningsakten.” Om konfrontativ retorik utmanar och ifrågasätter de normer som legitimerar somliga människor, handlingar, uttryck och värderingar, men inte andra, och därmed bekräftar queera personers existens, levnadssätt och handlingar, kan konfrontativ retorik förstås som ethoshöjande för de vars kroppar bekräftas.

8. Resultat

Resultatet av analysen visar att en människas ethos, yttrande och agens påverkas av att personen är queer på så sätt att queera positioner anses omöjliga eller osynliggörs av ett samhälle. En queer persons agens begränsas i de fall hen måste anpassa sina yttranden till publikens normativa föreställningar och språk för att alls göra sig förstådd. Att anpassa sig till en publiks

normativa föreställningar kan innebära att behöva upprepa det språk och de idéer som från första början osynliggör ett queert ethos. Genom att repetera normativa idéer upprätthålls de normsystem som förtrycker och marginaliserar avvikande personer. Att normsystem osynliggör queera positioner påverkar således retorns yttranden, agens och ethos i den specifika retoriska situationen, men även på längre sikt. Studien har också visat att intention inte är nödvändigt för att marginalisera människor. Okunskap kan vara en anledning till att queera ethos osynliggörs.

Analysen har även visat att en persons agens kan begränsas av att normsystem döljer att bevismedel finns tillgängliga. Eftersom vi sedan barnben lärt oss att uppmärksamma det normativa kan både queera personer och normpersoner missa att sätt att yttra sig på, vara, handla och tänka är möjliga. Genom att granska ett samhälles normsystem går det att synliggöra och tillgängliggöra bevismedel som normativa föreställningar döljer. Synliggörandet av att de två ”naturliga könen” blott är sociala konstruktioner har möjliggjort nya queera positioner, strategier och bevismedel i form av språk. Studien har även uppmärksammat att en retors diskursiva ethos i en specifik situation är beroende av hur retorn över tid formats till avvikare i samhället samt att yttrandet konstrueras olika beroende på retorns förhållande till framtid. En retor kan genom sitt yttrande forma ett queert ethos som i framtiden skapar större agens för personen själv liksom för andra queera personer.

Studien har även visat att i somliga situationer döljer människor ett queert ethos och i andra situationer konstruerar personer ett ethos som öppet queer. Att människor döljer ett queert ethos och inte yttrar sig kan bero på att människor riskerar utsättas för våld och kränkningar om de kommer ut ur garderoben. Det kan också bero på att artikulerandet av ett queert ethos riskerar göra så att retorn förlorar relationer till vänner, släktingar och kollegor, liksom riskerar sin jobbstabilitet. Ibland väljer queera personer att komma ut som öppet queera i en specifik situation med strategin att de i framtida situationer ska ha ett etablerat inledande ethos som queer. Huruvida människor döljer eller artikulerar ett queert ethos beror på vilken agens personen har. Agensen påverkar också vilka strategier som används i konstruerandet av ett öppet queert ethos. För att tillskrivas ett ethos som acceptabel trots sin queerhet kan en retor forma ett assimilerande ethos som betonar likheterna med normsamhällets värderingar och handlingar. En sådan strategi kan vinna fördelar på kort sikt och för den enskilda retorn, på så sätt att hen kan tillåtas vara del i normsamhällets gemenskap. Samtidigt är en sådan position ytlig och kan bidra till att upprätthålla de normsystem som i än högre grad marginaliserar andra, mer avvikande, personer.

Somliga personer har agens att inte bry sig om normpublikens acceptans och kan strategiskt konstruera sitt ethos på sätt som skakar om normativa idéer om god karaktär och moral. Ett sådant ethos konstruerade Transmilitanta brigaden i blogginlägget ”Transmilitanta Manifestet” (Transmilitanta Brigaden 2010). I analysen framkom att Transmilitanta Brigadens yttrande är konstruerat i relation till ett normsystem som demoniserar och förnekar retorernas positioner som queera transpersoner. I analysen framkom att Transmilitanta Brigaden i sitt yttrande vänder upp och ner på föreställningar om moral och god karaktär, på så sätt att de som i samhället anses godtagbara och ideala framställs som ”perversa” och smittbärare av en ”skittråkig och ostimulerande” kultur. Att yttra sig på sätt som utmanar det normativa är en strategi som möjliggör nya framtider där queera personer kan få större agens i sina liv och i specifika retoriska situationer. I analysen har uppmärksammats att olika publikers kan uppfatta ett konfrontativt yttrande på olika sätt. Detta beroende på vem retorn är konfrontativ mot och om yttrandena ses som ett försvar eller inte.

9. Avslutande diskussion

Utifrån denna begreppsorienterade analys i vilken jag undersökt ethos utifrån begreppet queer är min slutsats och bidrag till den teoretiska förståelsen av ethos följande: Utforskande av ethos utifrån föreställningar om normalitet har visat på att det ethos som skapas i en specifik situation genom en människas yttrande är en produkt av både historia, nutid och framtid. Om vi intresserar oss för en persons diskursiva ethos, såsom Aristoteles uppmuntrade till (Aristoteles övers. 2012, s. 70) innebär det att vi också intresserar oss för hur den sociala kontexten över tid format retorn, liksom hur retorn förhåller sig till framtiden, eftersom detta påverkar både returns ethos, yttrande och agens. En retors ethos är format av historia, skapat i ett nu och kan vara riktat mot en framtid, på så sätt att retorn kan söka underminera och transformera de normsystem som över tid format hen till avvikare.

Queerteori kan appliceras i analyser av queera personers ethos på så sätt att queerteori uppmärksammar och synliggör de normsystem som både retorn och publiken är formade av och förhåller sig till. Eftersom normsystem kan dölja vilka bevismedel som finns tillgängliga kan applicerandet av queerteori bidra till uppmärksamma bevismedel som annars skulle förbli dolda. Detta eftersom queerteori är inriktat på att förklara och synliggöra hur normsystem verkar. Genom att analysera föreställningar om normalitet i analyser av queera personers ethos kan vi öka vår förståelse för returns relation till sin publik och hur hen förhåller sig till publiken.

Studien har visat att queerteori kan appliceras i praktiska analyser av queera personers ethos genom att undersöka returns inställning till publiken. För att utveckla våra analyser av hur queera personer (och andra) konstruerar ethos kan vi ställa frågor som berör detta. Vi kan undersöka om return söker legitimitet hos en publik som värderar, agerar och är i linje med normativa föreställningar, eller om det är en queer publik som return söker acceptans hos.

I analyser av hur queera personer konstruerar ethos kan queerteoretiska perspektiv på tid fungera som verktyg för att undersöka hur en retors yttrande förhåller sig till historia och framtid. I retoriska analyser av hur queera personer konstruerar ethos kan frågor om huruvida return söker förändra ett samhällets idéer om vem som är trovärdig, eller om hen anpassar sig till idéerna utforskas. Det går också att undersöka om en person konstruerar sitt ethos i syfte att tilldelas så hög trovärdighet som möjligt i en specifik situation, eller om målet är att skapa större agens för sig själv och andra i en framtid. Frågorna kan potentiellt appliceras i analyser av även icke-queera personers ethos, liksom tas i beaktande för den person som intar rollen som retor i syfte att utforma en strategi.

Mitt bredare syfte med studien har varit att bidra till utvecklingen av den kunskap som ligger till grund för hur vi i samhället praktiskt utformar och tillgängliggör demokratiska arenor. Mitt bidrag i förhållande till detta syfte menar jag är uppmärksammandet av hur normsystem begränsar människors agens på så sätt att när positioner osynliggörs och omöjliggörs kan människor behöva upprepa de föreställningar som bidrar till förtrycket av queera personer, för att göra sig förstådda. Detta påverkar människors yttranden och agens i enskilda situationer men även över tid. När en retor tvingas möta publikens förväntningar i form av att hen måste repetera det språk som förtrycker hen för att kunna göra sig förstådd, är det ett problem som rör demokratin i stort. Som avvikare behöver en retor förhålla sig till att dennes position förnekas eller osynliggörs, både medvetet och omedvetet. Att intention inte är nödvändigt för att marginalisera människor är något studien påvisat. När vi som forskare analyserar queera personers ethos, liksom när vi själva intar positionen som retor är detta viktigt att ta i beaktande. Vi riskerar själva upprätthålla förtryckande normsystem på grund av att vi inte ser de queera dimensionerna.

Avslutningsvis vill jag säga att ethos, yttrande och agens kan påverkas av att någon är queer på fler sätt än jag funnit. Min analys är inte allomfattande utan utgör ett litet bidrag till teorier och analyser av queera personers ethos. En retors ethos och den trovärdighet hen tillskrivs tilldelas

även på andra grunder än om hen lever upp till ett normsystems förväntningar eller inte. Ethos är mångbottnat och brett. I min analys har jag valt att förenkla denna komplexa process och isolerat undersöka de delar av processen som påverkas specifikt av returns förhållande till ett samhälles föreställningar om normalitet. Detta för att i utrymmet för min uppsats kunna svara på mina forskningsfrågor. Queerteori skapar frågan och öppnar vägar för att utforska vilken publik en queer retor vänder sig till och vem return söker legitimitet hos. Frågor att undersöka vidare kan vara hur (queera) personer konstruerar ethos, vem return är konfrontativ mot liksom vem return söker legitimering av. Hur kommer det sig att vissa personer söker legitimitet hos normsamhället och andra inte? Vad säger det om samhället i stort och människors olika möjligheter att yttra sig i demokratiska arenor? Jag ser fram emot ett fortsatt utforskande av ethos utifrån queerteori, liksom applicerandet av queerteori på andra delar av retoriken.

Käll- och litteraturförteckning

- Ahmed, S. (2006). Orientations: Toward a Queer Phenomenology. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 12(4), ss. 543–574.
- Ahmed, S. (2014). *The Cultural Politics of Emotion*. 2. uppl., Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ambjörnsson, F. (2016). *Vad är queer?*. 2. uppl., Stockholm: Natur & kultur.
- Amossy, R. (2001). Ethos at the Crossroads of Disciplines: Rhetoric, Pragmatics, Sociology. *Poetics Today*, 22(1), ss. 1–23. DOI: 10.1215/03335372-22-1-1.
- Aristoteles (övers. 2012). *Retoriken*. Ödåkra: Retorikförlaget.
- Bitzer, L. F. (1968). The Rhetorical Situation. *Philosophy & Rhetoric*, 1(1), ss. 1–14. <https://www.jstor.org/stable/i40008864>
- Butler, J. (2011). *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Campbell Kors, K. (2005). Agency: Promiscuous and Protean. *communication and Critical/Cultural Studies*, 2(1), ss. 1–19. DOI: 10.1080/1479142042000332134
- Cox, M. B. (2019). Working Closets: Mapping Queer Professional Discourses and Why Professional Communication Studies Need Queer Rhetorics. *Journal of Business & Technical Communication*, 33(1), ss. 1–25. DOI: 10.1177/1050651918798691.
- Halloran, S. M. (1982). Aristotle's Concept of Ethos, or If Not His Somebody Else's. *Rhetoric Review*, 1(1), ss. 58–63. <https://www.jstor.org/stable/465559>
- Helgesson, S. (2014). "Ras" och Ethos. I Fischer, O., Mehrens, P. & Viklund, J. (red.) *Retorisk kritik. Teori och metod i retorisk analys*. Ödåkra: Retorikförlaget, ss. 275–286.
- Hoff-Clausen, E., Isager, C. & Storm Villadsen, L. (2005). Retorisk agency: Hvad skaber retorikken?. *Rhetorica Scandinavica*, 33, ss. 56–65.
- Hoogstraet, J. & Glasby, H. (2019) A Dialogue on the Constructions of GLBT and Queer Ethos: "I Belong to a Culture That Includes ...". *Humanities*, 8(2), s. 97. DOI: 10.3390/h8020097.
- Houston Grey, S. (2009). Conceptually-Oriented Criticism. I Kuypers, J. A. (red.) *Rhetorical Criticism: Perspectives in action*. Lanham: Lexington Books, ss. 341–362.
- Jasinski, J. (2001). *Sourcebook on Rhetoric: Key Concepts in Contemporary Rhetorical Studies*. Thousand Oaks: Sage Publications.

- Kornak, J. (2015). *Queer as a Political Concept*. Diss. Helsingfors: Unigrafia.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152620/queerasa.pdf?sequence=1>
- Miller, A. (1974). Aristotle on habit (εθῶ) and character (ἠθῶ): Implications for the rhetoric. *Speech Monographs*, 41(4), ss. 309–316. DOI: 10.1080/03637757409375855
- Mral, B. (2003). Motståndets retorik: Om kvinnors argumentativa strategier. *Rhetorica Scandinavica*, 27, ss. 34–50.
- Quintilianus (övers. 1922). *The Institutio Oratoria of Quintilian : In Four Volumes*. London: Harvard Univ. Press.
- QX (2012). ETT TRANSMILITANT MANIFEST. 30 juli.
<https://www.qx.se/samhalle/21531/ett-transmilitant-manifest/>
- Reynolds, N. (1993). Ethos as Location: New Sites for Understanding Discursive Authority. *Rhetoric Review*, 11(2), ss. 325–338. <https://www.jstor.org/stable/465805>
- RFSL (2015). *Historia*. <https://www.rfsl.se/om-oss/historia/> [2021-01-03]
- Svenska Akademin (2020). Hen. <https://svenska.se/tre/?sok=hen&pz=1> [2021-01-05]
- Transmilitanta Brigaden (2010). Transmilitanta Manifestet. *Transmilitanta Brigaden* [blogg], 9 november. <https://transmilitantbrigaden.wordpress.com/2010/11/09/transmilitanta-manifestet/> [2021-01-03]
- Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner (2017). *Transpersoner i Sverige: Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor* (SOU 2017:92). Stockholm: Kulturdepartementet.
- Wallace, D. L. & Alexander, J. (2009). Queer Rhetorical Agency: Questioning Narratives of Heteronormativity. *JAC*, 29(4), ss.793–819. <https://www.jstor.org/stable/20866924>
- Waite, S. (2016). The Unavailable Means of Persuasion: A Queer ethos for Feminist Writers and Teachers. I Ryan, K. J., Myers, N. & Jones, R. (red.) *Rethinking ethos: a feminist ecological approach to rhetoric*. Carbondale: Southern Illinois University Press, ss. 71–88.
- Wikman, H. (2010). De vill se en queer hbt-rörelse. *Göteborgs Fria*, 14 maj.
<http://www.goteborgsfria.se/artikel/83801> 2010